

csaknem minden költő a nép istentelen életvitelében látja, ezért a megoldást a bűnbánat és a megtérés jelenti.

Az eltiport ország gyakran megszemélyesítve jelenik meg, mint például Kisvárdai Szokoli Mihály *Epigrammájában*:

Végül a bús Pannónia már-már összeesőben
Még ezt kéri tehát töletek, íme a szóm:
Felséges szomszéd, könyörülj, hisz a láng közeleg már
Hozzád, s jó ha okulsz Pannoniánk bajain.
Szomszéd háza ha ég, igyekezz, te is oltsd a lángot,
Hogyha te azt akarod, épületed legyen ép.

A könyv utolsó negyedét a querela továbbélésének kutatása tölti ki a magyar verselésben. A *Querela és rímtoposz* című tanulmány felmutatja a siralmas énekek elemeinek beépülését a költői művekbe a XVIII. századon át egészen Kölcsey Ferenc Hymnusáig.

A Kossuth Lajos Tudományegyetem Magyar Irodalomtörténeti Intézetének tudós professzora nemzeti irodalmunk egyik feltáratlan területét tette hozzáférhetővé az adott időszakot kutató elmék számára. Ugyanakkor a Mohács utáni panaszirodalmunkat behelyezte e műfaj európai termésének gazdag tárházába, részletesen bemutatva a német reformáció hatását irodalmunk tárgyalt pázmájára.

Balogh Béla

A kolozsvári Farkas utcai templom címerei

Entz Géza és Kovács András tanulmányaival.

Balassi Könyvkiadó, Budapest – Polis Könyvkiadó, Kolozsvár 1995. 94 lap.

Míg az erdélyi református templomokban csak mutatóban láthatunk egy-egy nemesi, illetve halotti címet, addig a Farkas utcai templom hátsapadainak tábláját, valamint oldalfalainak síkját hasonló címerek egész sora ékesíti. E történelmi emlékek között egyaránt találunk 17. századi selyemre hímzett munkákat, 19. századi ötvösremekeket, de egyszerű nyomdai termékek is helyet kaptak közöttük, főként a múlt század végéről, illetve századunk elejéről.

Két értékes tanulmány, két címerfelsorolás, valamint a Farkas utcai templomban elhelyezett címereket bemutató képanyag teszi értékessé és vonzóvá e művészettörténeti albumot.

Az első tanulmány szerzője Entz Géza. A Református Szemlében jelent meg 1948-ban, ugyanakkor különnyomatban is. Tartalmazza a templom építéstörténetét, valamint formájának és berendezésének aprólékos leírását. Kimaradt a korábbi tanulmányból a templomban látható halotti címerek jegyzéke, nyilván a szerkesztői szándék miatt: a címerek jelenlegi állagáról e könyv adjon számot.

Kovács András kortárs művészettörténész a templom címereinek előállításáról, rendeltetéséről írt feltáró tanulmányt, eredeti beszámolókat és forrásokat idézve (Apor Péter, Retteg György). Adatokat találunk arra nézve is, hogy miként állt össze a jelenlegi Farkas utcai gyűjtemény. Az eligazodást szemléletes vázlat segíti, úgyhogy a könyv olvasója könnyűszerrel talál rá arra a címerre, mely a leginkább érdekli.

A Szabó Tamás fotóművész által készített fényképanyag nagyon sikeresen és vonzó módon mutatja be egyházunk messze földön páratlan halotti címergyűjteményét. (Mire e sorok megjelennek, a címereket bemutató kötet második kiadása is napvilágot lát.)

Balogh Béla

Benedek Elek: Magyarok története

Alföldi Nyomda Rt., 211 lap.

„Historia magister vitae est” – köszöntötte egykori tanárunk osztályunkat az első történelemórán. Hetedik osztályosok lévén az általánosban, mindenkit meglepett a latin nyelv használata, hisz Vergílius és Cicero nyelvét már nem tanították az iskolákban. A történelemórák érdekesek voltak: A tanár úr hatalmas és elragadó lendülettel tartotta előadásait, melyek mindegyike valóságos élményt jelentett számunkra. Sokat és jól tanított, de irgalmatlan szigorúsággal meg is követelte az anyag tudását. Volt,

aki szerette, volt, aki nem, de aki nála szerezte és szerette meg a história alapjait, annak az egyetemen sem volt nagyobb gondja a történeti tárgyakkal.

A nagy tanáregyéniségek kora – megkülönböztetett tisztelet a kevés kivételnek – sajnos leáldozóban van. Sem irodalmat, sem történelmet nem lehet hit, erő és előadókészség nélkül jól tanítani. Mit tehet a diák az iskolában, ha unalmas a tanár és száraz a tankönyv? Ilyenkor bizony – tetszik, nem tetszik – üdőbb és üdítőbb forrásból kell meríteni.

Ilyen forrás Benedek Elek közismert munkája: *Magyarok története*. „Ez a könyv nem történelmi szakmunka, hanem népünk önmúltját, regés-mondás kezdeteit is felidéző, a XX. század küszöbéig végigkísérő történelmi áttekintés. Korának ismereteit – történelmi tényszerűen – adja vissza, ugyanakkor stílusa, nyelvi színessége a mai ifjú és felnőtt olvasónak egyaránt kedves élményt nyújt” – olvashatjuk a szép kivitellű kötet előszavában.

A könyvet lapozgatva mintha életre kelne a magyar történelem. A szerző nagyon értett a kicsinyek nyelvén. Minden műve szinte kézen fogva vezeti fiatal olvasóit. Nem kivétel ez alól a *Magyarok története* sem, amelynek olvasmányos, színes fejezetei szinte észrevétlenül lopják be a tudást az ember fejébe. Lehet így is, szinte meséket olvasva, történelmet tanulni? – csodálkozhat az ifjú, ha sikerül rávenni, hogy számítógépes játékát vagy videóját rövid időre félretelve, kézbe vegye e kötetet. Egy dolog biztos: ha már elkezdte olvasni, aligha fogja olvasatlanul letenni azt.

Ifjúsági könyvről van szó, de nyugodtan elmondhatjuk, felnőttekhez is szól. Bizony érdemes az idősebb korosztály tagjainak is beleolvasgatni ebbe az olvasmányos történelemkönyvbe. De tegyük a kezünket a szívünkre és kérdezzük: tudunk-e két vagy három mondatnál többet mondani, ha gyermekünk megkérdezi: mért volt jelentős uralkodó Zsigmond király; ki volt valójában Bocskai István, mikor és miért ért véget Erdély aranykora? Az egyszerűnek tűnő, de megválaszolni nem mindig könnyű kérdések sorát hosszan folytathatnánk.

Jól döntött az Alföldi Nyomda Rt., amikor megjelentette a székely mesemondó e remekbe szabott alkotását. Benedek Elek élete alkonyán, 1925-ben írta történelemkönyvét, amely Kolozsváron jelent meg. Elsősorban a sok helyen iskola vagy anyanyelvi oktatás nélkül maradt diákoknak szánta. A könyv tárgyilagosságára jellemző, hogy még a korabeli cenzúra sem talált kivetnivalót benne. Igaz, a szerző egész életében békességre, tisztességre nevelte olvasóit, akár könyvet írt, akár folyóiratot szerkesztett.

„Jézus tanítványa voltam, / Gyermekekhez lehajoltam, / A szíveket felemeltem, / Szeretetre így neveltem” – így jellemezte egy ízben önmagát Benedek Elek kedves lapjában, a Cimborában. Ilyen tiszta szívvel és elfogulatlan bölcsességgel íródott a *Magyarok története*.

Az ízléses kiállítású, keménykötéses kiadványt az első kiadás eredeti illusztrációi teszik hangulatosossá.

Benedek Elek történelemkönyve mindig időszerű.

Bányai László

Balassi után – Zrínyi, Petőfi és Arany előtt

(Négyszáz éves verses magyar történet első nyomtatott kiadása)

Héliodórosz *Etiópiai történet* című antik regénye Budáról indult hódító útjára. Kézirata Mátyás király Corvinájában maradt fenn. A szétdúlt könyvtár maradványai között díszes kötésére figyelhetett fel az a katona, aki 1526-ban hadizsákmányként vette magához. Így került a kódex Bázélbe, ahol kevéssel utóbb, 1534-ben meg is jelent a görög szöveg első nyomtatott kiadása. A könyv sikerét jelzi, hogy még a XVI. században több nyelvre is lefordították. A fordítások közül a francia a legkorábbi (1547), ezt követte a latin (1552), majd pedig harmadikként a német nyelvű (1559) áttüzetés.

A regény hőseinek, Theagenesnek és Charicliának a története Magyarországon latin és magyar, prózai és verses változatban egyaránt ismertté vált. Latin prózára 1592-ben Enyedi György fordította, magyar prózában Dugonics András tette közzé 1798-ban. Közben – 1600 körül, illetve 1700-ban – elkészült, illetve megjelent két magyar verses változata is. A második, Gyöngyösi István *Új életre hozott Charicliája*, amely az elsőt dolgozta át és egészítette ki, hosszú ideig népszerű lehetett. Az elsőnek a szövegét viszont, bár több mint száz éve bukkantak rá Zrínyi Miklós könyvtárában, a legutóbbi időkig alig néhány szakember ismerte.

Művelődés- és irodalomtörténeti esemény tehát a közel négyszáz esztendő első magyar változat megjelentetése a Régi Magyar Költők Tára XVI. századi sorozatának hasonmás és kritikai szövegkiadás lehetőségeit ötvöző 10. kötetében, amelyet az Akadémiai Kiadó és a Balassi Kiadó közösen jegyez.